

15. Малькова З.А. Гуманизация образования/ Образование в мире на пороге XXI века: Сб. научн. тр./ Под ред. З.А.Мальковой, Б.Л.Вульфсон / З.А.Малькова – М.: изд. АПН СССР, 1991. – С.43-63.
16. Романова С.М. Перспективирозвиткугуманітарноїосвіти в технічних вузах США / С.М.Романова//Педагогіка та психологія, 1997. – №3. – С.219-229.
17. Харчева В.Г. Студенты технических вузов о гуманитаризации высшего образования / В.Г.Харчева// Вестник РАН, 1995. – Т.65. – №3. – С.228-230.
18. Шаммазов А., Беленькова О. Технические университеты в информационно-индустриальном обществе / А.Шаммазов, О.Беленькова// Высшее образование в России, – 1998, – №1. – С. 24-27.
19. Шиянов Е.Н. Гуманизация профессионального становления педагога / Е.Н.Шиянов// Педагогика, 1991. – №9. – С.80-84.

УДК 373.3/.5.015.31:[78:7]

Р. Добровольська,
 ассистент кафедри мистецьких дисциплін
 дошкільної та початкової освіти
 Вінницького державного педагогічного університету
 імені Михайла Коцюбинського

R. Dobrovolska,
 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
 State Pedagogical University

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

WAYS OF USE EXCELLENT POTENTIAL OF MUSIC-AESTHETIC SPACE OF A GENERAL SCHOOL

Анотація. У статті аналізуються сучасні завдання естетичного розвитку особистості школяра з позицій розвивального навчання і гуманістичного виховання. Акцентується увага на ролі освітньо-виховних функцій музичного мистецтва як частини освітнього процесу, що здатна впливати на емоційну сферу особистості. Зазначено, що виховними завданнями музично-естетичного простору загальноосвітньої школи варто вважати підготовку кваліфікованих любителів музики, а також формування за допомогою музики всіх сторін людської особистості. Розглянуто ознаки музично-естетичного простору як компонента культурно-освітнього простору загальноосвітньої школи. Зауважено, що професійна підготовка майбутніх учителів музики має передбачати набуття вмінь освоєння цього простору, цілеспрямованого використання його ресурсів у процесі реалізації завдань музично-естетичного виховання учнів.

Abstract. It was analyzed modern tasks of the esthetic development of pupils individuality according to the developing training and humanistic upbringing. An educational function of musical art as a part of educational process was accentuated as well as its ability to influence the emotional domain of the personality. There are some educational tasks of the musical-aesthetic space of general school such as skilled music fans preparation and music help to human individuality formation. Some attributes of the musical-aesthetic space as the component of the cultural-educational space of general school were examined.

Educational functions of the musical-aesthetic space of general school were characterized. These are spiritual and creative child individuality potential; compensation of its deficiency in child's other life domains; upbringing of the aesthetic attitude toward music; positive emotional educational background creation. It was suggested that professional training of future music teachers has to anticipate acquiring skills to master that space as well as its purposeful using of its sources in the process of musical-aesthetic pupils upbringing realization.

Ключові слова: виховний потенціал, музично-естетичний простір, культурно-освітній простір, професійна підготовка, майбутні вчителі музики, музично-естетичне виховання.

Key words: educational potential, musical-aesthetic space, cultural-educational space, professional training, future teachers of music, musical-aesthetic education.

Постановка проблеми. У сучасній педагогічній науці естетичне виховання школярів засобами музичного мистецтва трактується двояко: з одного боку, стверджується значущість музично-естетичного виховання в становленні внутрішнього світу кожного школяра, у формуванні його особистості, з іншого, піддається сумніву підхід, що історично склався, — ставлення до мистецтва як засобу виховання. На нашу думку, освітнє значення мистецтва сьогодні, як ніколи,

актуальне, що підтверджується сумними даними соціологічних досліджень: відбувається витіснення естетичних потреб і духовних цінностей на останні місця в ієрархії основних змістових компонентів молодіжної свідомості. На сторінках педагогічних журналів зазначаються причини цих процесів: вигідний сьогодні прагматизм і бездушна розсудливість, неповага і неухважність до ближнього і взагалі до людини витісняють моральні і духовні цінності. У зв'язку з цим, особливої гостроти набуває розуміння ролі освітньо-виховних функцій музичного мистецтва як частини освітнього процесу, що здатна сильно впливати на сферу естетичних, душевних переживань [2]. Адже музика завжди була найтоншим і ефективним засобом залучення дітей та підлітків до світу краси, доброти, людяності.

Виявлення освітнього потенціалу музично-естетичного простору загальноосвітньої школи, вплив готовності до його створення на становлення професіоналізму вчителя музики в педагогічних дослідженнях представлені недостатньо і потребують вивчення, оскільки, на наш погляд, уміння майбутнього вчителя музики використовувати освітній потенціал цього простору в повній мірі визначає рівень його соціальної та професійної зрілості.

Знання про потужний освітній потенціал музично-естетичного простору загальноосвітньої школи, вміння його побудови мають стати для майбутнього вчителя музики важливим компонентом професійної підготовки, професійним середовищем спілкування, стимулом до розвитку професіоналізму. Позитивний, гуманістичний потенціал музично-естетичного простору школи покликаний захистити свідомість школярів від часом агресивного за змістом впливу соціуму. Під час панування недавньої тоталітарної державної системи в практиці виховання переважали жорстка регламентація і контроль за свідомістю зростаючої людини, намагання підвести її під заданий «шаблон», авторитаризм педагогів. Як відзначають В. Сластьонін, А. Рацул, Т. Довгань, І. Ісаєв, Є. Шиянов, це, в кінцевому рахунку, призвело до побудови виховної системи в освітніх установах, що характеризувалася низкою негативних рис: об'єктна спрямованість виховання, за умов якої школяр виступає головним чином як об'єкт виховання щодо впливу дорослих; стандартизація виховного процесу як наслідок спрощеного трактування поняття «особистість», зведення його до сукупності заходів, що є сутністю програми виховання, однакової для всіх; мінімізація діагностичних процедур, покликаних виявити індивідуальність дитини, її природні здібності, фізіологічні і психологічні особливості, оскільки особистісні якості мали бути детерміновані соціальним замовленням; формалізм у вихованні; авторитарний стиль виховання, основою якого є словесний вплив, вимога, насильство, переважання монологу вихователя, наслідком чого, як правило, був внутрішній, а нерідко і зовнішній протест і опір молодих людей; розрив навчання і виховання, підхід до них як до двох паралельних процесів; нераціональний підбір базового компоненту загальної середньої освіти, через недоврахування основних накопичень загальнолюдської культури; погляд на виховання як на супутню другорядну діяльність; порушення наступності в організації навчально-виховного процесу в сім'ї, дитячих дошкільних установах, в початковій і середній школі, ЗВО; слабка координація діяльності навчальних закладів, позашкільних установ, засобів масової інформації у вихованні підростаючого покоління [10].

Необхідність подолання вищезазначених негативних ознак виховання обумовила оформлення в психолого-педагогічній науці наприкінці ХХ-го — початку ХХІ-го століття парадигми розвивального навчання. Суть цієї концепції полягає в побудові системи освіти, що передбачає освоєння не тільки основ наук, а й основних елементів культури; розвиток умінь розкривати власні здібності, самого себе, свій внутрішній потенціал; умінь будувати позитивні відносини з оточуючими. Специфіка мети нової парадигми може бути окреслена у таких постулатах: культурність, духовність, свобода вибору особистості в межах, визначених законом, перехід від інформаційного «накачування» до засвоєння способів культури, створення умов для саморозвитку і самореалізації особистості в гармонії з самою собою і з суспільством. Сучасна концепція гуманістичного виховання має на меті гармонійний розвиток особистості і передбачає гуманний характер відносин між учасниками педагогічного процесу. Виходячи з цього, можна погодитися з думкою В. Кременя про те, що гуманістичне виховання є однією з прогресивних тенденцій не тільки світового освітнього процесу, а й освітньої практики України [8, с. 18]. Біля витоків нових ідей стоять такі провідні вчені нашого часу, як І. Бех, Г. Балл, Т. Титаренко, А. Богущ, В. Кузь та ін. Більшість цих дослідників сходиться на думці, що важливість освіти для повноцінного розвитку особистості полягає в тому, що вона, по суті, виконує триєдину функцію: навчання, виховання і розвитку. Для нас є важливим твердження Б. Гершунського про те, що освітній процес може бути ефективним лише при дотриманні його цілісності, лише в єдності його освітніх і виховних функцій, оскільки і сама особистість єдина, неподільна, а будь-які спроби штучного поділу цієї цілісності, здійснення окремо освітнього або виховного впливу на особистість, заздалегідь приречені на провал [6].

Мета статті: проаналізувати шляхи використання виховного потенціалу музично-естетичного

простору загальноосвітньої школи в сучасних умовах.

У сьгоднішніх непростих умовах освітня установа залишається основним соціальним інститутом, що забезпечує виховний процес і реальну інтеграцію різних суб'єктів виховання [5; 15]. Учитель музики загальноосвітньої школи повинен чітко усвідомлювати не тільки цілі, завдання, програму своєї майбутньої діяльності, а й ту соціально-культурну ситуацію, в якій здійснюється життєдіяльність дитини. В наш час особливої гостроти набувають завдання духовного зростання суспільства. Мистецтво в цілому і музичне мистецтво зокрема покликані вирішувати завдання гуманізації освіти школярів. У зв'язку з цим представляється незаперечним те, що в сучасній школі естетичне виховання має бути пріоритетним напрямом розвитку особистості дитини. Наслідком цього є зміна статусу предмета «Музика» в школі. Відбувається перехід від уроків засвоєння вузькотехнічних навичок до уроків, орієнтованих на розвиток особистості, творчих здібностей учня, що, в свою чергу, потребує принципово інших підходів до підготовки майбутніх учителів музики. Погодимось з думкою відомих педагогів-музикантів Г. Падалки, О. Рудницької, В. Шульгіна про те, що негативні процеси в соціально-культурній сфері призводять до неповної реалізації виховного потенціалу музичного мистецтва, яке покликане в наш час стати одним з пріоритетних засобів духовного відродження суспільства [9; 11; 17]. Учитель музики повинен поряд з функцією вчителя, вихователя виконувати функцію просвітителя, яка стає фундаментом для реалізації виховних і освітніх завдань у музично-естетичному просторі школи. А для цього явно недостатньо одного уроку музики в тиждень. Адже, як ми вже відзначали вище, позаурочна музична діяльність у загальноосвітній школі часто зводиться лише до проведення календарних свят, що не сприяє досягненню основної мети шкільної музичної освіти, яка була сформульована в контексті гуманістичної концепції у середині минулого століття Д. Кабалецьким, і є актуальною донині — формування музичної культури школяра як частини його загальної духовної культури.

Аналіз літератури показує, що при всьому різноманітті підходів до визначення музичної культури, більшість педагогів-музикантів (О. Щолокова, О. Полатайко, О. Олексюк, Л. Масол, О. Ростовський та ін.) дотримуються думки про те, що музична культура школярів проявляється:

- в емоційно-моральному відгуку на твори музичного мистецтва, інтересі до предмету «Музика» і музичного мистецтва в цілому, а також захопленості музично-творчим процесом;
- у наявності знань з музичного мистецтва та вмінні їх застосовувати в практичній діяльності;
- у наявності власної позиції щодо творів мистецтва, в умінні самостійно оцінювати твори музичного мистецтва і міркувати про їх призначення і художню цінність;
- у розвиненому музичному смаку, розвитку музичних здібностей.

Ці положення визначають завдання сучасної шкільної освіти з предмету «Музика» і мають загальнокультурний характер. Їх значущість обґрунтована необхідністю більш повного використання освітнього потенціалу музичного мистецтва, розвитку етичних принципів й ідеалів з метою духовного розвитку особистості. Ми поділяємо погляди В. Черкасова, який, спираючись на досвід музичної педагогіки, зазначає дві важливі функції сьгоднішньої української музичної освіти. Перша функція — класична, розуміється як розвиток музичної культури особистості, що відображається у сформованій системі духовно-моральних цінностей і загальнолюдських гуманістичних переконань. Креативність і образне мислення — супутні якості, що формуються в школярів у процесі спілкування з музичним мистецтвом. Друга — прагматична, що забезпечує розвиток здібностей і образно-конструктивного мислення, творчої уяви, вміння співвідносити і перегруповувати різнорідний матеріал, формування здатності гармонізувати світ навколо себе, сприймати картину світу цілісно, синтезувати і узагальнювати отримані відомості, що сприяє активізації процесу творчої діяльності [16].

Всі зазначені здібності, вміння розвиваються у школярів, перш за все, на заняттях з предметів естетичного циклу, а на заняттях з предмету «Музика» і в позаурочній музичній діяльності в умовах музично-естетичного простору школи цей процес буде відбуватися значно швидше й ефективніше. Художньо-творчий розвиток учнів у цілому (музично-творчий розвиток зокрема), який є завданням предметів мистецького циклу (музики зокрема), сприяє формуванню їх особливого, естетичного ставлення до життя, яке пов'язане, в першу чергу, з чуттєвим сприйняттям, оскільки мистецтво впливає на особливу сферу психіки, суспільну сферу їх почуттів. Для того щоб ясніше уявляти виховно-освітні функції музично-естетичного простору школи, необхідно розглянути дві основні складові цього поняття.

Виховання в широкому соціальному сенсі розуміється як передача накопиченого досвіду від старшого покоління до молодшого; як планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, які забезпечують необхідні умови для її розвитку, підготовки до життя і сумлінної праці. Характерною

тенденцією сучасної педагогічної теорії і практики є прагнення розглядати виховання як сенсопороджуючий процес. Ця тенденція вказує на відродження української культурно-педагогічної традиції, відповідно до якої виховання завжди розумілося як процес духовного піднесення особистості.

Приєднуючись до позиції О. Бондаревської, ми розуміємо виховання як особистісно орієнтований педагогічний процес, що забезпечує розвиток мотиваційно-ціннісної сфери свідомості особистості і її становлення як суб'єкта особистого життя, історії, культури. Центральною думкою О. Бондаревської є положення про те, що виховання покликане сприяти прояву і розвитку культурної, індивідуальної і соціальної сутності людини в їх єдності, що передбачає виховний вплив на людину як цілісну систему, а не на окремі її функції. Автор вважає, що цілісність людини забезпечують її індивідуальність і моральність. «Це означає безумовний пріоритет і необхідність відродження моральної проблематики... Орієнтація на людину культури як культурно-виховний ідеал нашого часу ставить педагогічне завдання подолання цих недоліків сучасного виховання» [3, с. 11].

Широкий організаційно-практичний зміст поняття виховання пов'язаний з взаємовідносинами людей у різних ситуаціях, особливо з одним фактором - необхідністю регулювати поведінку і способи спілкування вихованців відповідно до загальноприйнятих норм. У більш вузькому сенсі можна визначити виховання як соціально регульований процес формування і розвитку особистості у відповідності з суспільними ідеалами. Виховання поряд зі збереженням ціннісних ознак відповідності громадським ідеалам передбачає активне використання соціальних джерел виховного процесу: виховний вплив мікросередовища і мезосередовища, співвідношення процесу засвоєння норм соціального життя з розвитком особистості. У зв'язку з цим, варто зазначити, що В. Сухомлинський неодноразово наголошував на унікальності та незамінності музики як виховного засобу, «який має надати емоційного та естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Пізнання світу, почуттів не можливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [13, с. 496]. Музичне виховання В. Сухомлинський розглядав у тісному зв'язку з вихованням громадянина – моральним, розумовим, естетичним. Найвищу мету музичного виховання підростаючого покоління у школі важко обґрунтувати точніше і простіше, ніж це зробив Василь Олександрович: «Музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини». В. Сухомлинський вважав, що важливою і водночас елементарною ознакою естетичної культури є вміння слухати і розуміти музику. Також він звертав увагу на «те, що неможливо сказати словом, можна сказати музичною мелодією, оскільки музика передає безпосередньо настрої, переживання...» [12, с. 248].

У контексті нашого дослідження важливим є з'ясування ролі музики, музичного виховання в загальноосвітній школі. Д. Кабалевський стверджував, і це актуально і сьогодні, що «головним завданням масового музичного виховання в загальноосвітній школі є не стільки навчання музиці саме по собі, скільки вплив через музику на весь духовний світ учнів, перш за все на їх моральність» [6, с. 12]. Погодимось з ним в тому, що значення музики в школі далеко виходить за межі мистецтва. Так само як література і образотворче мистецтво, музика рішуче входить в усі сфери виховання і освіти школярів, будучи могутнім і нічим не замінним засобом формування їх духовного світу [7, с. 52].

Аналіз досліджень у галузі музичного мистецтва, естетичного виховання [4; 14] дозволяє говорити про глибинний вплив музики на духовний світ школяра, його внутрішню культуру. Ю. Алієв вважає, що сама природа музики, як і будь-якого виду мистецтва, обумовлює її основну художню функцію: доповнення реального життєвого досвіду учня «впорядкованим досвідом» уявного життя, без чого практично неможливий повноцінний розвиток учнівської свідомості, неможлива повноцінна людська діяльність в цілому [1, с. 26]. Залучення музики до виховання освіченого адаптованого випускника загальноосвітньої школи має особливу важливість саме сьогодні, в умовах потужної технократизації суспільства. Дроблення наук, вузька професіоналізація створюють небезпеку перетворення людей на «вузьких» фахівців, скутих межами своєї галузі. Але успішність у будь-якій професії можлива сьогодні тільки при наявності широкого погляду на світ, за умов єдності теоретико-пізнавального, практичного та естетичного ставлення до дійсності.

Заняття музикою цінні ще й тим, що діяльність, пов'язана з одним видом мистецтва, допомагає формуванню художніх здібностей, необхідних для занять іншими видами. Вже сам факт безпосереднього і дієвого спілкування з мистецтвом має виховне значення, тому що естетичне ставлення до художніх образів, а через них - і до явищ дійсності, завдяки почуттям і переживанням, є активним шляхом естетичного виховання.

Навчально-музична діяльність у загальноосвітній школі, без сумніву, є базою для масового і всеосяжного музично-естетичного виховання. Але в сучасному освітньому просторі найбільш

ефективно, продуктивно виконувати основну мету і основні вимоги до роботи з музично-естетичного виховання школярів (формування музичної культури школярів у контексті їх загальної духовної культури, набуття загального музичного розвитку, формування естетичного смаку, музичного світогляду), найбільш повно реалізувати освітній потенціал музичного мистецтва можна тільки в умовах музично-естетичного простору загальноосвітньої школи, де позакласна і урочна робота складають єдине ціле, побудовані на єдиних принципах, проводяться з використанням нових музичних технологій. Наскільки б не були важливі такі сторони музично-виховної роботи, як збагачення знань і розширення кругозору дітей, розвиток у них здібності розуміти музику, навичок практичного музикування, її значення для суспільства не обмежується власне художніми завданнями. Під виховними завданнями музично-естетичного простору загальноосвітньої школи ми розуміємо не тільки підготовку кваліфікованих любителів музики, але дещо набагато більш широке і високе: формування за допомогою музики всіх сторін людської особистості.

Саме таке розуміння виховних завдань повинно лежати в основі підготовки майбутніх учителів музики до створення музично-естетичного простору загальноосвітньої школи. Рішення завдань музично-естетичного виховання та художньо-творчого розвитку дітей та юнацтва повинні здійснювати висококваліфіковані, всебічно розвинені вчителі музики. Глибоко правий був Д. Кабалевський, котрий говорив про те, що якщо ми ставимо перед собою завдання всебічного, гармонійного розвитку учнів, то необхідно, перш за все, подбати про всебічний, гармонійний розвиток педагогів. Нагадаємо також його слова про те, що «виховувати дітей, підлітків, молодь - це значить також виховувати і вихователів!» [7, с. 63].

Виховна і освітня функції музично-естетичного простору загальноосвітньої школи взаємопов'язані і є невіддільними одна від одної. Важко уявити виховний результат впливу мистецтва без озброєності учнів знаннями. Недооцінка одного фактору і, навпаки, переоцінка іншого порушують нероздільний зв'язок виховних, освітніх і, як наслідок, розвивальних функцій музично-естетичного простору загальноосвітньої школи. Загальною підставою виховних та освітніх (обумовлених особливостями музично-педагогічної діяльності та специфікою музичного мистецтва) аспектів музично-естетичного простору виступають спрямованість мистецтва і педагогіки на розвиток особистості, а значить, і на вирішення проблем її духовного становлення.

Узагальнюючи вищесказане, особливими ознаками музично-естетичного простору як компонента культурно-освітнього простору загальноосвітньої школи є:

- соціокультурна обумовленість, антропологічна спрямованість;
- істотний освітній і виховний потенціал;
- спрямованість на забезпечення дітей та молоді естетичною насолодою, пов'язаною з музичною творчістю;
- можливість синтезованого впливу на інтелектуально-світоглядну, емоційно-вольову, потребнісно-мотиваційну, діяльнісно-поведінкову сфери особистості школяра, що обумовлюють його індивідуальний творчий розвиток;
- використання новітніх музичних технологій;
- суб'єктні відносини педагога і вихованців, їх творча взаємодія;
- можливість і водночас необхідність впровадження авторських методичних розробок, що стимулює вчителя до саморозвитку і самовдосконалення.

Таким чином, можна говорити про те, що виховний потенціал музично-естетичного простору здатен забезпечити формування особистості дитини, якій властива художньо-естетична і соціальна активність. Ця тенденція відображає фундаментальні перетворення в соціокультурному розвитку суспільства в цілому. Отже, виховно-освітніми функціями музично-естетичного простору загальноосвітньої школи є: активізація духовного і творчого потенціалу особистості дитини; компенсація недоліків його прояву в інших сферах життя; виховання естетичного ставлення до музики; створення позитивного емоційного фону навчання.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх учителів музики має передбачати набуття вмінь освоєння цього простору, цілеспрямованого використання його ресурсів у процесі реалізації завдань музично-естетичного виховання учнів. Готовність до створення даного простору, активізація взаємодії майбутнього вчителя музики з позначеним простором вимагають свідомих, інтелектуальних та емоційних зусиль, безпосередньо впливаючи на його професійне становлення. Тому даний процес варто розглядати як освітній, що має актуальне значення для професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Література

1. Алиев Ю.Б. Настольная книга учителя – музыканта / Ю.Б. Алиев. - М., Владос, 2000. - 336 с.
2. Безбородова Л.А., Алиев Ю.Б. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учеб. пособие для студ. муз. фак. педвузов. -М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 416 с.
3. Бондаревская Е.В. Культурные смыслы современного воспитания / Е.В. Бондаревская // Ма-териалы

Всероссийской научно-практической конференции «Педагогическая наука и практика - региона», 22-25 апреля 2003. – Ставрополь : СГПИ, 2003. – С. 10-13.

4. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
5. Галузяк В. М. Образовательная среда как фактор личностного развития будущих учителей/ В. М. Галузяк // Человек и общество: на рубеже тысячелетий: материалы международной научной конференции / под общей ред. проф. О.И. Кирикова. Выпуск 56. – Москва: Наука: информ; Воронеж: ВГПУ, 2013. – С. 28-41.
5. Гершунский Б.С. Образование в третьем тысячелетии: гармония знания и веры // Педагогика. - 1988. - № 2. - С. 23-37.
6. Кабалевский Д.Б. Педагогические размышления: Избранные статьи и доклады / Д. Б. Кабалевский - М. : Педагогика, 1986. – 192 с.
7. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень - К. : Грамота, 2007. - 576 с.
8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008.– 274 с.
9. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. - М. : Издательский центр «Академия», 2002. - 576 с.
10. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька [навч. посібник] / О. П. Рудницька – К. : ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
11. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1981. – 382 с.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1977. – 553 с.
13. Тайнель Е. Теорія та практика загального музичного виховання за методом відносної сольмізації [навчальний посібник для студ. вищих навч. зал.] / Е. Тайнель. - Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 387 с.
14. Холковська І.Л. Конфліктно-середовищний підхід у підготовці майбутніх учителів до попередження та розв'язання конфліктів / І.Л. Холковська // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал // Матеріали наук.-практ. конференції (за результатами науково-дослідної роботи Інституту проблем виховання НАПН України у 2010 році) / За ред. І. Д. Бега, О. В. Мельника. – Київ, 2013. – Вип. 1. – С. 158-161 с.
15. Черкасов В. Ф. Теорія і методики музичної освіти [підручник] / В. Ф. Черкасов – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. М. Винниченка, 2014, - 528 с.
16. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : Підручник / В. Д. Шульгіна. – К. : ДАКККіМ, 2005. – 271 с.

УДК [378.091.313:004.4]:7.012

А. Коломієць,

доктор педагогічних наук,
професор, проректор з наукової роботи
Вінницького державного педагогічного університету,
імені Михайла Коцюбинського

Д. Коломієць,

кандидат педагогічних наук,
професор, заступник декана
факультету математики, фізики й технологічної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

О. Швець,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дизайну
Національного лісотехнічного університету України, м. Львів

A. Kolomiets,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

D. Kolomiets,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

O. Shvets,

Ukrainian national forestry university, Lviv .

**ІНТЕГРАЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ І ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ**